Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

11 päivänä syyskuuta 2025 *

Ennakkoratkaisupyyntö – Sosiaalipolitiikka – Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista – 2, 5 ja 7 artikla – Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21, 24 ja 26 artikla – Direktiivi 2000/78/EY – Yhdenvertainen kohtelu työssä ja ammatissa – 1 artikla – 2 artiklan 1 kohta ja 2 kohdan b alakohta – Vammaisuuteen perustuvan syrjinnän kielto – Välillinen syrjintä – Sellaiseen työntekijään kohdistuva erilainen kohtelu, joka ei itse ole vammainen mutta joka huolehtii vammaisesta lapsestaan – 5 artikla – Työnantajan velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia

Asiassa C-38/24 [Bervidi] [i],

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Corte suprema di cassazione (ylin yleinen tuomioistuin, Italia) on esittänyt 17.1.2024 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 19.1.2024, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

G.L.

vastaan

AB SpA,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja F. Biltgen, varapresidentti T. von Danwitz (esittelevä tuomari) sekä tuomarit A. Kumin, I. Ziemele ja S. Gervasoni,

julkisasiamies: A. Rantos,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– G.L., edustajinaan F. Andretta ja M. Parpaglioni, avvocati,

– AB SpA, edustajanaan D. La Rosa, avvocata,

* Oikeudenkäyntikieli: italia.

[i] Tämän asian nimi on kuvitteellinen nimi. Se ei vastaa asian minkään asianosaisen todellista nimeä.

– Italian hallitus, asiamiehenään G. Palmieri, avustajanaan L. Fiandaca, avvocato dello Stato,

– Kreikan hallitus, asiamiehinään V. Baroutas ja M. Tassopoulou,

– Euroopan komissio, asiamiehinään D. Recchia ja E. Schmidt,

kuultuaan julkisasiamiehen 13.3.2025 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/78/EY (EYVL 2000, L 303, s. 16), luettuna vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen, joka tehtiin New Yorkissa 13.12.2006 ja joka hyväksyttiin Euroopan yhteisön puolesta 26.11.2009 tehdyllä neuvoston päätöksellä 2010/48/EY (EUVL 2010, L 23, s. 35; jäljempänä YK:n yleissopimus), tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa vastakkain ovat G.L. ja AB SpA ja joka koskee sitä, että AB SpA kieltäytyi mukauttamasta G.L:n työoloja, jotta hän voisi huolehtia vammaisesta lapsestaan.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Kansainvälinen oikeus

3 YK:n yleissopimuksen johdanto-osan x kohdassa todetaan seuraavaa:

”[Tämän yleissopimuksen osapuolet] ovat vakuuttuneita siitä, että perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja keskeinen perusyksikkö ja että se on oikeutettu yhteiskunnan ja valtion antamaan suojaan, ja että vammaisten henkilöiden ja heidän perheenjäsentensä olisi saatava tarvittavaa suojelua ja tukea, jotta perheet voisivat osaltaan parantaa vammaisten henkilöiden mahdollisuutta nauttia oikeuksistaan täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti”.

4 Yleissopimuksen 1 artiklassa, jonka otsikko on ”Tarkoitus”, määrätään seuraavaa:

”Tämän yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista.

Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.”

5 Yleissopimuksen 2 artiklan, jonka otsikko on ”Määritelmät”, kolmannessa ja neljännessä kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Tässä yleissopimuksessa:

– –

’syrjintä vammaisuuden perusteella’ tarkoittaa vammaisuuteen perustuvaa erottelua, syrjäyttämistä tai rajoittamista, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on heikentää tai mitätöidä kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tunnustamista, nauttimista tai käyttämistä yhdenvertaisesti muiden kanssa politiikan, talouden, sosiaaliturvan, kulttuurin tai yksilön oikeuksien alalla tai muulla alalla. Se sisältää kaikki syrjinnän muodot, kohtuullisen mukauttamisen epääminen mukaan lukien;

’kohtuullinen mukauttaminen’ tarkoittaa tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa”.

6 Yleissopimuksen 5 artiklassa, jonka otsikko on ”Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus”, määrätään seuraavaa:

”1. Sopimuspuolet tunnustavat, että kaikki henkilöt ovat yhdenvertaisia lain edessä ja lain mukaan ja ovat oikeutettuja ilman minkäänlaista syrjintää yhdenvertaiseen lakiin perustuvaan suojaan ja yhdenvertaisiin lakiin perustuviin etuihin.

2. Sopimuspuolet kieltävät kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella ja takaavat vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja tehokkaan oikeussuojan syrjintää vastaan syrjintäperusteesta riippumatta.

3. Yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen kohtuullisten mukautusten tekemisen.

4. Erityistoimia, jotka ovat tarpeen vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden jouduttamiseksi tai saavuttamiseksi, ei katsota tämän yleissopimuksen tarkoittamaksi syrjinnäksi.”

7 Yleissopimuksen 7 artiklan, jonka otsikko on ”Vammaiset lapset”, 1 ja 2 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”1. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.

2. Kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu.”

8 Yleissopimuksen 34 artiklan 1 kappaleessa määrätään vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean perustamisesta.

Unionin oikeus

Direktiivi 2000/43/EY

9 Rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29.6.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/43/EY (EYVL 2000, L 180, s. 22) 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tämän direktiivin tarkoituksena on luoda puitteet rotuun ja etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjumiselle yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa.”

10 Kyseisen direktiivin 2 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä yhdenvertaisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, ettei minkäänlaista rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

2. Sovellettaessa 1 kohtaa:

a) välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan rodun tai etnisen alkuperän perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa;

b) välillisenä syrjintänä pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä ole puolueettomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta, ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia.”

Direktiivi 2000/78

11 Direktiivin 2000/78 johdanto-osan 6, 12, 20, 21 ja 37 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(6) [Strasbourgissa 9.12.1989 pidetyssä Eurooppa-neuvoston kokouksessa hyväksytyssä] työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevassa yhteisön peruskirjassa tunnustetaan missä tahansa muodossa ilmenevän syrjinnän torjumisen tärkeys, mukaan lukien tarve toteuttaa aiheelliset toimenpiteet vanhusten ja vammaisten taloudellisen ja sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi.

– –

(12) Koko [Euroopan] yhteisössä olisi kiellettävä tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluva kaikenlainen uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään taikka sukupuoliseen suuntautumiseen perustuva välitön tai välillinen syrjintä. – –

– –

(20) Olisi säädettävä tarkoituksenmukaisista eli tehokkaista ja käytännöllisistä toimenpiteistä, joiden tavoitteena on mukauttaa työolosuhteet vammaisten tarpeisiin, esimerkiksi tekemällä muutoksia toimitiloihin sekä laitteisiin, työn jaksotukseen, tehtäväjakoon ja koulutusmahdollisuuksien tai ohjauksen tarjoamiseen.

(21) Ratkaistaessa, aiheutuuko kyseisistä toimenpiteistä kohtuutonta rasitetta, olisi otettava erityisesti huomioon niistä aiheutuvat rahoitus- ja muut kustannukset, organisaation tai yrityksen koko ja rahoitusvarat sekä julkisten varojen tai muun tuen saatavuus.

– –

(37) Tämän direktiivin tavoitetta, joka on luoda yhteisössä yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevat tasavertaiset toimintaedellytykset, ei voida riittävällä tavalla saavuttaa jäsenvaltioiden tasolla, vaan se voidaan Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 5 artiklassa vahvistetun toissijaisuusperiaatteen mukaisesti ehdotetun toiminnan laajuuden ja vaikutuksen vuoksi paremmin saavuttaa yhteisön tasolla. – –”

12 Kyseisen direktiivin 1 artiklassa säädetään, että direktiivin ”tarkoituksena on luoda yleiset puitteet uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiselle työssä ja ammatissa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa”.

13 Mainitun direktiivin 2 artiklan, jonka otsikko on ”Syrjinnän käsite”, 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä ’yhdenvertaisen kohtelun periaatteella’ tarkoitetaan, ettei minkäänlaista 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

2. Sovellettaessa 1 kohtaa:

a) välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan jonkin 1 artiklassa tarkoitetun seikan perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa;

b) välillisenä syrjintänä pidetään sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa henkilöt näiden tietyn uskonnon tai vakaumuksen, tietyn vamman, tietyn iän tai tietyn sukupuolisen suuntautumisen perusteella erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, paitsi jos
   i) kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on puolueettomasti perusteltavissa oleva oikeutettu tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia, tai jos
   ii) työnantaja tai henkilö tai järjestö, johon tätä direktiiviä sovelletaan, on kansallisen lainsäädännön nojalla velvollinen toteuttamaan vammaisia koskevia 5 artiklaan sisältyvien periaatteiden mukaisia aiheellisia toimenpiteitä tällaisesta säännöksestä, perusteesta tai käytännöstä aiheutuvien haittojen poistamiseksi.”

14 Kyseisen direktiivin 3 artiklan, jonka otsikko on ”Soveltamisala”, 1 kohdan a ja c alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Yhteisölle annetun toimivallan puitteissa tätä direktiiviä sovelletaan kaikkiin henkilöihin sekä julkisella että yksityisellä sektorilla, julkisyhteisöt mukaan lukien, kun kyseessä on:

a) työn – – harjoittamista koskevat edellytykset – –

– –

c) työolot ja -ehdot – –”

15 Direktiivin 2000/78 5 artiklassa, jonka otsikko on ”Vammaisia koskevat kohtuulliset mukautukset”, säädetään seuraavaa:

”Sen varmistamiseksi, että yhdenvertaista kohtelua koskevaa periaatetta noudatetaan vammaisten osalta, on tehtävä kohtuullisia mukautuksia. Tämä merkitsee, että työnantajan on toteutettava asianmukaiset ja kulloistenkin tarpeiden mukaiset toimenpiteet, jotta vammaiset voivat päästä johonkin toimeen, harjoittaa sitä ja edetä urallaan tai saada koulutusta, jollei näistä toimenpiteistä aiheudu työnantajalle kohtuutonta rasitetta. Tätä rasitetta ei pidetä kohtuuttomana, jos se riittävässä määrin korvautuu jäsenvaltiossa toteutetuilla vammaispolitiikan toimenpiteillä.”

Italian oikeus

16 Yhdenvertaisesta kohtelusta työssä ja ammatissa annetun direktiivin 2000/78/EY täytäntöönpanosta 9.7.2003 annetun asetuksen nro 216 (decreto legislativo n. 216 – Attuazione della direttiva 2000/78/CE per la parità di trattamento in materia di occupazione e di condizioni di lavoro; GURI nro 187, 13.8.2003), sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiassa, 2 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Tässä asetuksessa – – yhdenvertaisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, ettei minkäänlaista uskonnosta, henkilökohtaisesta vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai seksuaalisesta suuntautumisesta johtuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä. Periaate edellyttää, ettei minkäänlaista jäljempänä määriteltyä välitöntä tai välillistä syrjintää harjoiteta:

a) välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan uskontonsa, henkilökohtaisen vakaumuksensa, vammaisuutensa, ikänsä tai seksuaaliseen suuntautumisensa vuoksi epäsuotuisammin kuin jotakuta toista henkilöä kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa

b) välillisenä syrjintänä pidetään sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste, käytäntö, toimi, sopimus tai menettely voi saattaa henkilöt näiden tietyn uskonnon tai vakaumuksen, vamman, tietyn iän tai sukupuolisen suuntautumisen perusteella erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden.”

17 Asetuksen 3 §:n 3 bis momentissa säädetään seuraavaa:

”Julkisen ja yksityisen sektorin työnantajilla on vammaisten henkilöiden yhdenvertaista kohtelua koskevan periaatteen noudattamiseksi velvollisuus toteuttaa työpaikoilla kohtuullisia mukautuksia, sellaisina kuin ne määritellään 3.3.2009 annetun lain nro 18 nojalla ratifioidussa [YK:n]

yleissopimuksessa, jotta varmistetaan vammaisten henkilöiden täysimääräinen yhdenvertaisuus muiden työntekijöiden kanssa. Julkisen sektorin työnantajien on varmistettava tämän momentin täytäntöönpano aiheuttamatta julkiselle taloudelle uusia tai huomattavia rasitteita sekä voimassa olevan lainsäädännön puitteissa käytettävissä olevien henkilöstöresurssien, rahoitusvarojen ja aineellisten resurssien turvin.”

18 Lain nro 246, joka on annettu 28.11.2005, 6 §:n mukaisesti miesten ja naisten yhtäläisistä mahdollisuuksista annetusta koodeksista 11.4.2006 annetun asetuksen nro 198 (decreto legislativo n. 198 – Codice delle pari opportunità tra uomo e donna, a norma dell’articolo 6 della legge 28 novembre 2005, n. 246; GURI nro 125, 31.5.2006, Supplemento ordinario nro 133) 25 §:n 2 bis momentissa, joka on tullut voimaan pääasian tosiseikkojen tapahtumisen jälkeen, säädetään seuraavaa:

”Tässä osastossa tarkoitettuna syrjintänä pidetään kaikkea sellaista kohtelua tai työolojen tai työaikojen järjestelyn muuttamista, joka sukupuolen, iän, henkilökohtaisten tai perheen hoitotarpeiden, raskauden, äitiyden tai isyyden, myös adoption kautta syntyneen äitiyden tai isyyden, tai edellä mainittuihin liittyvien oikeuksien hallinnan tai käytön vuoksi asettaa tai saattaa asettaa työntekijän vähintään yhteen seuraavista tilanteista: a) epäedullinen asema kaikkiin muihin työntekijöihin verrattuna; b) yrityksen toimintaan tai valintoihin osallistumista koskevien mahdollisuuksien rajoittaminen; c) uralla etenemistä koskeviin järjestelmiin pääsyn rajoittaminen.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

19 G.L. työskenteli Italiaan sijoittautuneen yhtiö AB:n palveluksessa ”ratatyöntekijänä”. Hän vastasi työssään erään metroaseman valvonnasta ja tarkkailusta.

20 G.L. pyysi toistuvasti AB:tä siirtämään hänet pysyvästi työtehtävään, jossa on kiinteät työajat ja joka mahdollisesti edellyttää alhaisempaa pätevyystasoa, jotta hän voisi huolehtia kanssaan asuvasta vaikeavammaisesta alaikäisestä pojastaan, joka on täysin työkyvytön ja jonka on seurattava hoito-ohjelmaa iltapäivisin tiettyyn kellonaikaan.

21 AB ei suostunut pyyntöihin mutta teki kuitenkin G.L:n työoloihin tiettyjä väliaikaisia mukautuksia, kuten kiinteän työpaikan osoittaminen ja suotuisampien työaikojen tarjoaminen verrattuna muihin ratatyöntekijöihin, joiden työajat ovat epäsäännölliset ja jotka tekevät vuorotyötä.

22 G.L. nosti 5.3.2019 Tribunale di Romassa (Rooman alioikeus, Italia) AB:tä vastaan kanteen, jotta kyseinen tuomioistuin toteaisi syrjiväksi sen, että AB ei ollut suostunut pyyntöön G.L:n työolojen pysyvästä mukauttamisesta.

23 G.L. vaati kanteessaan, että AB määrätään siirtämään hänet pysyvästi työtehtävään, jossa on kiinteät aamuvuorot (klo 8.30–15.00), laatimaan suunnitelman, jolla tähdätään häneen kohdistuneen syrjinnän lopettamiseen, sekä maksamaan hänelle vahingonkorvausta hänen kärsimästään vahingosta.

24 Tribunale di Roma hylkäsi G.L:n kanteen, ja G.L. valitti Tribunale di Roman tuomiosta Corte d’appello di Romaan (Rooman ylioikeus, Italia). Corte d’appello di Roma hylkäsi valituksen asiakysymyksen osalta ja katsoi, ettei väitettyä syrjivää menettelyä ollut osoitettu ja että AB oli joka tapauksessa tehnyt kohtuullisia mukautuksia G.L:n rajoitteiden huomioon ottamiseksi, vaikka mukautukset olivatkin väliaikaisia.

25 G.L. teki kassaatiovalituksen Corte suprema di cassazioneen (ylin yleinen tuomioistuin, Italia), joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin.

26 AB irtisanoi G.L:n lokakuussa 2022.

27 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että pääasiassa nousee esiin kysymys siitä, voiko työntekijä, joka huolehtii alaikäisestä vammaisesta lapsestaan, vedota tuomioistuimessa vammaiselle henkilölle itselleen taattuun suojeluun vammaisuuteen perustuvaa välillistä syrjintää vastaan, kun otetaan huomioon 17.7.2008 annetusta tuomiosta Coleman (C-303/06, EU:C:2008:415) ilmenevät periaatteet.

28 Kyseinen tuomioistuin muistuttaa yhteisöjen tuomioistuimen katsoneen mainitussa tuomiossa, että vammaisuuteen perustuvaa välitöntä syrjintää vastaan direktiivissä 2000/78 säädetyn suojelun henkilöllinen soveltamisala ulottuu työntekijään, joka ei itse ole vammainen mutta joka huolehtii vammaisesta lapsesta ja joka vastaa olennaisesta osasta lapsen terveydentilan kannalta tarpeellisesta huolenpidosta.

29 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että G.L:ää on pidettävä kansallisessa oikeudessa tarkoitettuna ”omaishoitajana” ja että hänellä on omaishoitajana oikeus Italian oikeudessa säädettyihin verohelpotuksiin ja sosiaalisiin etuuksiin, joihin kuuluu oikeus mahdollisuuksien mukaan valita hänen kotiaan mahdollisimman lähellä oleva työpaikka. Kyseinen tuomioistuin huomauttaa kuitenkin, ettei yhdessäkään Italian oikeuden säännöksessä myönnetty pääasian tosiseikkojen tapahtuma-aikaan tällaiselle omaishoitajalle suojelua sellaista työpaikalla tapahtuvaa syrjintää vastaan, joka kohdistuu omaishoitajaan sen vuoksi, että hänen on huolehdittava vammaisesta lapsestaan.

30 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin täsmentää, että ensimmäisen asteen tuomioistuin hylkäsi G.L:n kanteen juuri tästä syystä, sillä se katsoi, että G.L:llä ei ollut oikeutta nostaa kannetta väitetysti kokemastaan syrjinnästä. Valitusta käsittelevä tuomioistuin katsoi puolestaan 17.7.2008 annetusta tuomiosta Coleman (C-303/06, EU:C:2008:415) ilmenevien periaatteiden nojalla, että G.L:n kaltaisella omaishoitajalla on oikeus vedota kansallisiin säännöksiin, joilla suojellaan vammaisia henkilöitä työpaikkasyrjinnältä.

31 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo kuitenkin, ettei mainitusta tuomiosta käy selkeästi ilmi, että siitä ilmeneviä periaatteita voidaan soveltaa tilanteessa, jossa työntekijään, jota pidetään kansallisessa oikeudessa tarkoitettuna ”omaishoitajana”, kohdistuu välillistä syrjintää.

32 Tässä tilanteessa Corte suprema di cassazione on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko – – unionin oikeutta tulkittava tarvittaessa myös [YK:n] yleissopimuksen perusteella siten, että vaikeavammaisen alaikäisen omaishoitajalla, joka väittää kokeneensa työympäristössään lapsestaan huolehtimisesta johtunutta välillistä syrjintää, on oikeus vedota direktiivissä [2000/78] tarkoitettuun syrjinnän vastaiseen suojeluun, joka myönnettäisiin vammaiselle henkilölle itselleen, jos tämä olisi työntekijä?

2) Jos [ensimmäiseen kysymykseen] vastataan myöntävästi, onko – – unionin oikeutta tulkittava tarvittaessa myös [YK:n] yleissopimuksen perusteella siten, että edellä mainitun omaishoitajan työnantajalla on velvollisuus toteuttaa kohtuullisia mukautuksia, joilla varmistetaan, että yhdenvertaista kohtelua muiden työntekijöiden kanssa koskevaa periaatetta noudatetaan myös omaishoitajan osalta direktiivin [2000/78] 5 artiklassa vammaisia henkilöitä varten säädetyn mallin mukaisesti?

3) Jos [ensimmäiseen ja/tai toiseen kysymykseen] vastataan myöntävästi, onko – – unionin oikeutta tulkittava tarvittaessa myös [YK:n] yleissopimuksen perusteella siten, että direktiivin [2000/78] soveltamisen kannalta merkityksellisellä omaishoitajalla tarkoitetaan kaikkia perhepiiriin kuuluvia tai ilmoitettua avopuolisoa, jotka huolehtivat kotona epävirallisesti, korvauksetta, merkittävässä määrin, yksinomaan, jatkuvasti ja pitkäaikaisesti henkilöstä, joka ei vaikeavammaisuutensa takia selviydy arjestaan täysin omatoimisesti, vai onko – – unionin oikeutta tulkittava siten, että omaishoitajan määritelmä on edellä esitettyä määritelmää joko laajempi tai suppeampi?”

Asian käsittelyn suullisen vaiheen uudelleen aloittamista koskeva pyyntö

33 G.L. vaati 30.3.2025 toimittamallaan asiakirjalla asian käsittelyn suullisen vaiheen uudelleen aloittamista unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 83 artiklan nojalla.

34 G.L. väittää, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämien kysymysten lisäksi on tarpeen tarkastella kahta hänen kirjallisissa huomautuksissaan esittämäänsä lisäkysymystä sillä perusteella, että niitä ei tarkasteltu julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa.

35 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee tältä osin, että unionin tuomioistuin voi omasta aloitteestaan tai julkisasiamiehen ehdotuksesta taikka myös asianosaisen pyynnöstä määrätä työjärjestyksensä 83 artiklan mukaisesti asian käsittelyn suullisen vaiheen aloitettavaksi uudelleen, jos se katsoo, että sillä ei ole riittävästi tietoa asiasta tai että asia olisi ratkaistava sellaisen argumentin perusteella, josta asianosaisilla ei ole ollut tilaisuutta lausua (tuomio 15.9.2011, Accor, C-310/09, EU:C:2011:581, 19 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

36 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan pääasian asianosaisten unionin tuomioistuimelle esittämiä muita kuin kansallisen tuomioistuimen ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevassa päätöksessä olevia kysymyksiä ei kuitenkaan ole tarpeen tutkia (tuomio 3.9.2015, A2A, C-89/14, EU:C:2015:537, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

37 Näin ollen on niin, että koska ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole esittänyt unionin tuomioistuimelle niitä kahta kysymystä, joihin G.L. viittaa asian käsittelyn suullisen vaiheen uudelleen aloittamista koskevassa pyynnössään, kyseisessä pyynnössä esitetyt argumentit, jotka koskevat tarvetta tarkastella näitä kahta kysymystä, eivät ole peruste aloittaa uudelleen asian käsittelyn suullista vaihetta työjärjestyksen 83 artiklan nojalla.

38 Unionin tuomioistuin katsoo näin ollen julkisasiamiestä kuultuaan, että sillä on käytettävinään kaikki ne seikat, jotka ovat tarpeen ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin vastaamiseksi, ja että Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklassa tarkoitetuilla osapuolilla on ollut tilaisuus lausua kaikista argumenteista, jotka ovat tarpeen kyseessä olevan asian ratkaisemiseksi.

39 Pyyntö asian käsittelyn suullisen vaiheen aloittamisesta uudelleen on siis hylättävä.

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

40 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään lähinnä, onko direktiiviä 2000/78 ja erityisesti sen 1 artiklaa ja 2 artiklan 1 kohtaa ja 2 kohdan b alakohtaa, luettuina Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 21, 24 ja 26 artiklan ja YK:n yleissopimuksen 2, 5 ja 7 artiklan valossa, tulkittava siten, että vammaisuuteen perustuvan välillisen syrjinnän kieltoa sovelletaan sellaiseen työntekijään, joka ei itse ole vammainen mutta johon kohdistuu tällaista syrjintää sen takia, että hän huolehtii vammaisesta lapsestaan, minkä ansiosta lapsi pystyy saamaan olennaisen osan terveydentilansa kannalta tarpeellisesta huolenpidosta.

41 Aluksi on palautettava mieleen, että sekä direktiivin 2000/78 nimestä ja johdanto-osasta että sen sisällöstä ja tarkoituksesta ilmenee, että kyseisellä direktiivillä pyritään luomaan yleiset puitteet henkilöiden yhdenvertaisen kohtelun takaamiseksi ”työssä ja ammatissa” antamalla heille tehokasta suojaa sellaista syrjintää vastaan, joka perustuu johonkin kyseisen direktiivin 1 artiklassa mainituista perusteista, joihin kuuluu vammaisuus (tuomio 21.10.2021, Komisia za zashtita ot diskriminatsia, C-824/19, EU:C:2021:862, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

42 Direktiivin 2000/78 3 artiklan 1 kohdan a ja c alakohdan mukaan kyseistä direktiiviä sovelletaan unionille annetun toimivallan puitteissa kaikkiin henkilöihin sekä julkisella että yksityisellä sektorilla, julkisyhteisöt mukaan lukien, kun kyseessä ovat muun muassa työn harjoittamista koskevat edellytykset sekä työolot ja -ehdot (tuomio 21.10.2021, Komisia za zashtita ot diskriminatsia, C-824/19, EU:C:2021:862, 36 kohta).

43 Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä ilmenee, että G.L:n väitetysti kokema välillinen syrjintä perustuu siihen, että hänen työolojaan eli lähinnä hänen työaikojaan, jotka kuuluvat direktiivin 2000/78 3 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettuihin työoloihin- ja ehtoihin, ei mukautettu.

44 Pääasiassa kyseessä olevan kaltainen tilanne voi näin ollen kuulua mainitun direktiivin soveltamisalaan.

45 Ensimmäiseen kysymykseen vastaamiseksi on muistutettava, että direktiivillä 2000/78 konkretisoidaan sen kattamalla alalla perusoikeuskirjan 21 artiklassa vahvistettu yleinen syrjintäkiellon periaate, jolla kielletään kaikenlainen muun muassa vammaisuuteen perustuva syrjintä (ks. vastaavasti tuomio 21.10.2021, Komisia za zashtita ot diskriminatsia, C-824/19, EU:C:2021:862, 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Pääasiassa kyseessä olevasta tilanteesta on todettava, että ensimmäisen kysymyksen tarkastelun yhteydessä on myös otettava huomioon perusoikeuskirjan 24 artiklassa vahvistetut lapsen oikeudet ja perusoikeuskirjan 26 artiklassa vahvistetut vammaisten henkilöiden oikeudet.

46 Unioni on lisäksi hyväksynyt YK:n yleissopimuksen, jonka määräykset ovat näin ollen kyseisen yleissopimuksen voimaantulosta lukien erottamaton osa unionin oikeusjärjestystä. Tästä seuraa, että YK:n yleissopimuksen määräyksiin voidaan perusoikeuskirjan määräysten tavoin vedota direktiivin 2000/78 säännösten tulkitsemiseksi ja että kyseistä direktiiviä on mahdollisuuksien

mukaan tulkittava kyseisen yleissopimuksen mukaisesti (ks. vastaavasti tuomio 11.4.2013, HK Danmark, C-335/11–C-337/11, EU:C:2013:222, 30–32 kohta ja tuomio 18.1.2024, Ca Na Negreta, C-631/22, EU:C:2024:53, 41 kohta).

47 Kuten tämän tuomion 27–31 kohdasta ilmenee, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, sovelletaanko direktiiviä 2000/78, luettuna perusoikeuskirjan 21, 24 ja 26 artiklan ja YK:n yleissopimuksen 2 ja 5 artiklan valossa, myös vammaisuuteen perustuvaan välilliseen läheissyrjintään, joka kohdistuu työntekijään, joka huolehtii vammaisesta lapsestaan.

48 Tältä osin on ensimmäisenä pääargumenttina muistutettava, että unionin tuomioistuin on jo katsonut, että direktiivissä 2000/78 kielletään vammaisuuteen perustuva välitön läheissyrjintä. Direktiivin 2000/78 1 artiklassa ja 2 artiklan 1 kohdassa ja 2 kohdan a alakohdassa säädetty välittömän syrjinnän kielto ei näet rajoitu yksinomaan henkilöihin, jotka itse ovat vammaisia. Kun työnantaja kohtelee työntekijää, joka ei itse ole vammainen, epäsuotuisammin kuin jotakin toista työntekijää kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa ja kun näytetään toteen, että tämän työntekijän epäsuotuisa kohtelu perustuu hänen lapsensa, jonka tarvitseman huolenpidon olennaisesta osasta hän vastaa, vammaisuuteen, tällainen kohtelu on kyseisen 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitetun välittömän syrjinnän kiellon vastaista (ks. vastaavasti tuomio 17.7.2008, Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, 56 kohta).

49 Siitä, että direktiiviin 2000/78 sisältyy säännöksiä, joiden tarkoituksena on erityisesti ottaa huomioon vammaisten tarpeet, ei voida päätellä, että siinä vahvistettua yhdenvertaisen kohtelun periaatetta olisi tulkittava suppeasti eli siten, että sillä kiellettäisiin ainoastaan vammaisuuteen perustuva välitön syrjintä ja että se koskisi yksinomaan henkilöitä, jotka itse ovat vammaisia. Lisäksi on niin, että kun kyseisen direktiivin johdanto-osan kuudennessa perustelukappaleessa viitataan työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevaan yhteisön peruskirjaan, siinä viitataan sekä missä tahansa muodossa ilmenevän syrjinnän yleiseen torjumiseen että tarpeeseen toteuttaa aiheelliset toimenpiteet vammaisten taloudellisen ja sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi (ks. vastaavasti tuomio 17.7.2008, Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, 43 kohta).

50 Unionin tuomioistuin on lisäksi katsonut, että direktiivin 2000/78 tavoitteet – eli yleisten puitteiden luominen kyseisen direktiivin 1 artiklassa tarkoitettuihin seikkoihin, joihin vammaisuus kuuluu, perustuvan syrjinnän torjumiselle työssä ja ammatissa ja direktiivin johdanto-osan 37 perustelukappaleessa mainittu tavoite luoda yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevat tasavertaiset toimintaedellytykset – sekä mainitun direktiivin tehokas vaikutus vaarantuisivat, jos direktiivin 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa säädetty välittömän syrjinnän kielto rajoittuisi yksinomaan henkilöihin, jotka itse ovat vammaisia, ja jos sitä ei sovellettaisi tilanteeseen, jossa työntekijä, joka itse ei ole vammainen, joutuu kuitenkin välittömän syrjinnän kohteeksi lapsensa vammaisuuden tähden (ks. vastaavasti tuomio 17.7.2008, Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, 47 ja 48 kohta).

51 On näet niin, että direktiivin 2000/78 tulkitseminen siten, että sitä sovelletaan vain henkilöihin, jotka itse ovat vammaisia, voisi poistaa kyseiseltä direktiiviltä merkittävän osan sen tehokkaasta vaikutuksesta ja heikentää suojaa, joka sillä pyritään takaamaan (ks. vastaavasti tuomio 17.7.2008, Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, 50 ja 51 kohta).

52 Toisena pääargumenttina siitä, kielletäänkö direktiivissä 2000/78 myös vammaisuuteen perustuva välillinen läheissyrjintä, on ensiksi todettava, että kyseisen direktiivin 2 artiklan 1 kohdan mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, ettei minkäänlaista mainitun direktiivin 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

53 On lisäksi muistutettava, että kyseisen direktiivin tarkoituksena on torjua kaikki vammaisuuteen perustuvan syrjinnän muodot työssä ja ammatissa. Direktiivissä vahvistettua yhdenvertaisen kohtelun periaatetta tällä alalla ei näet sovelleta määrättyyn henkilöluokkaan vaan sitä sovelletaan direktiivin 1 artiklassa tarkoitettujen seikkojen perusteella. Tätä tulkintaa tukee direktiivin 2000/78 oikeudellisen perustan eli EY 13 artiklan sanamuoto; kyseisellä artiklalla annettiin, kuten sen korvanneessa SEUT 19 artiklassa annetaan, unionille toimivalta toteuttaa tarvittavat toimenpiteet muun muassa vammaisuuteen perustuvan syrjinnän torjumiseksi (ks. vastaavasti tuomio 17.7.2008, Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, 38 kohta). Kyseisen direktiivin johdanto-osan 12 perustelukappaleessa todetaan samoin, että koko unionissa olisi kiellettävä kaikenlainen vammaisuuteen perustuva välitön tai välillinen syrjintä.

54 Vammaisuuteen perustuvan läheissyrjinnän toteamisen osalta ei myöskään ole merkityksellistä, onko kyse välittömästä vai välillisestä syrjinnästä. On erityisesti niin, ettei sillä seikalla, että direktiivissä 2000/78 säädetyssä järjestelmässä välillisen syrjinnän – toisin kuin välittömän syrjinnän – käsite sisältää syrjinnän oikeuttamista koskevan mahdollisuuden, ole merkitystä sen osalta, onko teko mahdollisesti luokiteltava kyseisessä direktiivissä tarkoitetuksi läheissyrjinnäksi.

55 Edellä esitetystä seuraa, että sekä direktiivin 2000/78 2 artiklan 1 kohdan sanamuoto että kyseisen direktiivin taustalla oleva tavoite puoltavat paitsi välittömän myös välillisen läheissyrjinnän kieltämistä.

56 Toiseksi on korostettava, että unionin tuomioistuin on jo viittauksella 17.7.2008 annettuun tuomioon Coleman (C-303/06, EU:C:2008:415) katsonut direktiivin 2000/43, jonka 1 ja 2 artikla on laadittu vastaavalla tavalla kuin direktiivin 2000/78 1 ja 2 artikla, soveltamisalasta, ettei kyseistä soveltamisalaa voida määritellä suppeasti ja ettei yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, johon direktiivissä 2000/43 viitataan, sovelleta määrättyyn henkilöluokkaan vaan sitä sovelletaan kyseisen direktiivin 1 artiklassa tarkoitettujen seikkojen perusteella, joten sitä oli tarkoitus soveltaa myös henkilöihin, jotka – vaikka he eivät itse kuulukaan kyseiseen rotuun tai etniseen ryhmään – kärsivät kuitenkin epäsuotuisammasta kohtelusta tai erityisen epäedullisesta asemasta jonkin näihin seikkoihin kuuluvan seikan perusteella (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, 56 kohta). Unionin tuomioistuin on siten nimenomaisesti katsonut – kuten julkisasiamies totesi pääasiallisesti ratkaisuehdotuksensa 36 kohdassa –, että direktiivissä 2000/43 kielletään välillinen läheissyrjintä.

57 Perusoikeuskirjan mukaisesta syrjintäkieltoa koskevasta tulkinnasta on kolmanneksi todettava, että – kuten perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdan sanamuodosta ilmenee – siinä vahvistetun yleisen syrjintäkiellon periaatteen mukaan kaikenlainen muun muassa vammaisuudesta johtuva syrjintä on kielletty, ja kyseisellä määräyksellä varmistetaan siten kyseisen perustavanlaatuisen takeen laaja soveltamisala.

58 Direktiivin 2000/78 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa vahvistettua syrjintäkieltoa on tulkittava myös perusoikeuskirjan 24 ja 26 artiklan valossa. Perusoikeuskirjan 24 artiklan, joka koskee lapsen oikeuksia, 1 kohdassa määrätään, että lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon, ja 2 kohdassa puolestaan, että kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Perusoikeuskirjan 26 artiklassa määrätään puolestaan, että unioni tunnustaa vammaisten oikeuden päästä osallisiksi toimenpiteistä, joilla edistetään heidän itsenäistä elämäänsä, yhteiskunnallista ja ammatillista sopeutumistaan sekä osallistumistaan yhteiskuntaelämään, ja kunnioittaa tätä oikeutta (ks. vastaavasti tuomio 18.1.2024, Ca Na Negreta, C-631/22, EU:C:2024:53, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

59 Lisäksi on niin, että perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohta sisältää ainakin samat takeet kuin ne, joista määrätään Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 14 artiklassa, joka on sovellettavissa niiden oikeuksien ja vapauksien kanssa, joista määrätään kyseisessä yleissopimuksessa ja jotka on perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan nojalla otettava huomioon vähimmäissuojana (ks. analogisesti tuomio 3.4.2025, Alchaster II, C-743/24, EU:C:2025:230, 24 kohta).

60 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on jo todennut, että syrjivä kohtelu, jonka kohteeksi henkilö joutuu sellaisen lapsensa vammaisuuden perusteella, johon hänellä on läheiset henkilökohtaiset suhteet ja jonka huolenpidosta hän vastaa, katsotaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 14 artiklan soveltamisalaan kuuluvaksi vammaisuuteen perustuvaksi syrjinnäksi (ks. vastaavasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 22.3.2016, Guberina v. Kroatia, CE:ECHR:2016:0322JUD002368213, 79 kohta) tekemättä eroa sen mukaan, onko kyseinen syrjintä välitöntä vai välillistä.

61 YK:n yleissopimuksen määräyksistä, jotka voivat ohjata direktiivin 2000/78 tulkintaa, on neljänneksi muistutettava, että kyseisen yleissopimuksen 2 artiklan kolmannessa kohdassa määrätään, että syrjintä vammaisuuden perusteella tarkoittaa vammaisuuteen perustuvaa erottelua, syrjäyttämistä tai rajoittamista, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on heikentää tai mitätöidä kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tunnustamista, nauttimista tai käyttämistä yhdenvertaisesti muiden kanssa politiikan, talouden, sosiaaliturvan, kulttuurin tai yksilön oikeuksien alalla tai muulla alalla, ja että kyseinen käsite sisältää kaikki syrjinnän muodot, kohtuullisen mukauttamisen epääminen mukaan lukien.

62 Mainitun yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleessa täsmennetään, että sopimuspuolet kieltävät kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella ja takaavat vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja tehokkaan oikeussuojan syrjintää vastaan syrjintäperusteesta riippumatta.

63 Yleissopimuksen 7 artiklan 1 kappaleessa määrätään puolestaan, että sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja 7 artiklan 2 kappaleessa, että kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu.

64 Kuten julkisasiamies totesi lisäksi ratkaisuehdotuksensa 38 ja 39 kohdassa, YK:n yleissopimuksen 34 artiklalla perustettu vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea katsoo erityisesti sille 13.12.2006 päivätyllä kyseisen yleissopimuksen valinnaisella pöytäkirjalla annetun toimivallan puitteissa, että kyseisen yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleessa määrätyllä kaiken vammaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltämisen velvoitteella pyritään suojelemaan vammaisia ja heidän lähipiiriään, esimerkiksi vammaisten lasten vanhempia, ja viittaa nimenomaisesti läheissyrjintään rajoittamatta läheissyrjintää koskemaan ainoastaan välitöntä syrjintää.

65 Edellä esitetystä seuraa näin ollen, että perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa vahvistettu ja direktiivillä 2000/78 konkretisoitu syrjintäkielto kattaa myös vammaisuuteen perustuvan välillisen läheissyrjinnän.

66 Kaiken edellä esitetyn perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että direktiiviä 2000/78 ja erityisesti sen 1 artiklaa ja 2 artiklan 1 kohtaa ja 2 kohdan b alakohtaa, luettuina perusoikeuskirjan 21, 24 ja 26 artiklan ja YK:n yleissopimuksen 2, 5 ja 7 artiklan valossa, on tulkittava siten, että vammaisuuteen perustuvan välillisen syrjinnän kieltoa sovelletaan sellaiseen

työntekijään, joka ei itse ole vammainen mutta johon kohdistuu tällaista syrjintää sen takia, että hän huolehtii vammaisesta lapsestaan, minkä ansiosta lapsi pystyy saamaan olennaisen osan terveydentilansa kannalta tarpeellisesta huolenpidosta.

Toinen kysymys

67 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään lähinnä, että mikäli ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, onko direktiiviä 2000/78 ja erityisesti sen 5 artiklaa, luettuina perusoikeuskirjan 24 ja 26 artiklan ja YK:n yleissopimuksen 2 ja 7 artiklan valossa, tulkittava siten, että sen varmistamiseksi, että työntekijöiden yhdenvertaisuuden periaatetta ja kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua välillisen syrjinnän kieltoa noudatetaan, työnantajan on tehtävä mainitun direktiivin 5 artiklassa tarkoitettuja kohtuullisia mukautuksia sellaisen työntekijän hyväksi, joka ei itse ole vammainen mutta joka huolehtii vammaisesta lapsestaan, minkä ansiosta lapsi pystyy saamaan olennaisen osan terveydentilansa kannalta tarpeellisesta huolenpidosta.

68 Direktiivin 2000/78 5 artiklassa säädetään, että sen varmistamiseksi, että yhdenvertaista kohtelua koskevaa periaatetta noudatetaan vammaisten osalta, on tehtävä kohtuullisia mukautuksia, mikä merkitsee, että työnantajan on toteutettava asianmukaiset ja kulloistenkin tarpeiden mukaiset toimenpiteet, jotta vammaiset voivat päästä johonkin toimeen, harjoittaa sitä ja edetä urallaan tai saada koulutusta, jollei näistä toimenpiteistä aiheudu työnantajalle kohtuutonta rasitetta. Tätä rasitetta ei pidetä kohtuuttomana, jos se riittävässä määrin korvautuu jäsenvaltiossa toteutetuilla vammaispolitiikan toimenpiteillä.

69 Siitä, sovelletaanko kyseistä 5 artiklaa työntekijään, joka ei itse ole vammainen mutta joka huolehtii vammaisesta lapsestaan, minkä ansiosta lapsi pystyy saamaan olennaisen osan terveydentilansa kannalta tarpeellisesta huolenpidosta, on tosin todettava, että unionin tuomioistuin on katsonut 17.7.2008 antamansa tuomion Coleman (C-303/06, EU:C:2008:415) 39 ja 42 kohdassa, että direktiiviin 2000/78 sisältyy joukko säännöksiä – muun muassa kyseisen direktiivin 5 artikla –, joita sovelletaan ainoastaan vammaisiin.

70 Kyseisen tuomion antamiseen johtaneen asian ennakkoratkaisupyyntö ei kuitenkaan koskenut 5 artiklan soveltamisalaa eikä – toisin kuin nyt käsiteltävässä asiassa – sitä, onko sellaisen työntekijän hyväksi toteutettava direktiivin 2000/78 5 artiklassa tarkoitettuja kohtuullisia mukautuksia, joka ei itse ole vammainen mutta joka huolehtii vammaisesta lapsestaan, jotta voidaan taata työntekijöiden yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ja kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetun välillisen syrjinnän kiellon noudattaminen. Lisäksi on niin, että perusoikeuskirja, jonka valossa direktiiviä 2000/78 on tulkittava, ei ollut vielä mainitun tuomion antamispäivänä tullut voimaan eikä Euroopan yhteisö ollut vielä kyseisenä päivänä hyväksynyt YK:n yleissopimusta, jonka valossa kyseistä direktiiviä on niin ikään tulkittava.

71 Jotta direktiivin 2000/78 5 artiklaa voidaan näin ollen tulkita perusoikeuskirjan mukaisesti, on aluksi muistutettava, että – kuten tämän tuomion 58 kohdassa todetaan – perusoikeuskirjan 24 artiklassa määrätään muun muassa, että lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon, ja perusoikeuskirjan 26 artiklassa, että unioni tunnustaa vammaisten oikeuden päästä osallisiksi toimenpiteistä, joilla edistetään heidän itsenäistä elämäänsä, yhteiskunnallista ja ammatillista sopeutumistaan sekä osallistumistaan yhteiskuntaelämään, ja kunnioittaa tätä oikeutta.

72 YK:n yleissopimuksen 2 artiklan kolmannessa kappaleessa määrätään puolestaan nimenomaisesti, että syrjintä vammaisuuden perusteella sisältää kaikki syrjinnän muodot, ”kohtuullisen mukauttamisen epääminen mukaan lukien”. Kyseisen 2 artiklan neljännen kappaleen mukaan kohtuullisella mukauttamisella tarkoitetaan ”tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa”. Kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 53 kohdassa, kohtuulliset mukautukset, sellaisina kuin ne määritellään yleissopimuksen 2 artiklassa, eivät rajoitu vammaisten henkilöiden tarpeisiin työpaikalla. Tällaisia mukautuksia on siten tarvittaessa tehtävä myös sellaisen työntekijän hyväksi, joka huolehtii vammaisesta henkilöstä, minkä ansiosta kyseinen vammainen henkilö pystyy saamaan olennaisen osan terveydentilansa kannalta tarpeellisesta huolenpidosta.

73 Yleissopimuksen 7 artiklan 1 kappaleessa täsmennetään vielä, että sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa. Tältä osin on todettava, että yleissopimuksen johdanto-osan x kohdassa viitataan nimenomaisesti vammaisten henkilöiden perheiden tukemisen tarpeellisuuteen, jotta perheet voivat osaltaan parantaa vammaisten henkilöiden mahdollisuutta nauttia oikeuksistaan täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti. Tästä seuraa, että työntekijän on pystyttävä huolehtimaan vammaisesta lapsestaan kyseisen lapsen tarvitsemalla tavalla, mikä merkitsee sitä, että työnantajalla on kyseisen työntekijän työolojen mukauttamista koskeva velvollisuus.

74 On lisäksi niin, että jos työnantajalla ei olisi tällaista velvollisuutta, sellaiseen työntekijään, joka huolehtii vammaisesta lapsestaan, minkä ansioista lapsi pystyy saamaan olennaisen osan terveydentilansa kannalta tarpeellisesta huolenpidosta, kohdistuvan välillisen läheissyrjinnän kielto, joka on mainittu tämän tuomion 66 kohdassa, menettäisi merkittävän osan tehokkaasta vaikutuksestaan.

75 Edellä esitetystä seuraa, että työnantajan on tehtävä direktiivin 2000/78 5 artiklassa, luettuna perusoikeuskirjan 24 ja 26 artiklan ja YK:n yleissopimuksen 2 artiklan ja 7 artiklan 1 kappaleen valossa, tarkoitettuja kohtuullisia mukautuksia tällaisen työntekijän hyväksi.

76 Siitä, minkätyyppisiä kohtuullisia mukautuksia tällaisen omaishoitajan työnantajan edellytetään tekevän, unionin tuomioistuin on jo katsonut, että direktiivin 2000/78 5 artiklassa, luettuna erityisesti YK:n yleissopimuksen 2 artiklan valossa, puolletaan kohtuullisen mukautuksen käsitteen laajaa määritelmää ja että työajan lyhentäminen voidaan katsoa yhdeksi 5 artiklassa tarkoitetuista mukauttavista toimenpiteistä. Tietyissä olosuhteissa myös siirto toiseen työtehtävään voi olla tällainen toimenpide (ks. vastaavasti tuomio 11.4.2013, HK Danmark, C-335/11 ja C-337/11, EU:C:2013:222, 64 kohta ja tuomio 10.2.2022, HR Rail, C-485/20, EU:C:2022:85, 43 kohta).

77 Kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 56 kohdassa, näillä mukauttavilla toimenpiteillä on siis pystyttävä mukauttamaan vammaisen henkilön työympäristöä, jotta hän voisi osallistua täysimääräisesti ja tehokkaasti työelämään yhdenvertaisesti muiden työntekijöiden kanssa. Tilanteessa, jossa työntekijä ei itse ole vammainen, mutta hän huolehtii vammaisesta lapsestaan, tällaisilla toimenpiteillä on niin ikään pystyttävä samassa tarkoituksessa mukauttamaan kyseisen työntekijän työympäristöä.

78 Direktiivin 2000/78 5 artikla ei kuitenkaan velvoita työnantajaa toteuttamaan toimenpiteitä, joista aiheutuisi sille kohtuutonta rasitetta. Tältä osin kyseisen direktiivin johdanto-osan 21 perustelukappaleesta ilmenee, että ratkaistaessa, aiheutuuko tällaisista toimenpiteistä kohtuutonta rasitetta työnantajalle, olisi otettava erityisesti huomioon muun muassa niistä aiheutuvat rahoituskustannukset, organisaation tai yrityksen koko ja rahoitusvarat sekä julkisten varojen tai muun tuen saatavuus. Lisäksi on todettava, että mahdollisuus sijoittaa vammainen henkilö johonkin toiseen työtehtävään on olemassa vain, jos on olemassa vähintään yksi vapaa tehtävä, jossa kyseinen työntekijä voi työskennellä (tuomio 18.1.2024, Ca Na Negreta, C-631/22, EU:C:2024:53, 45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

79 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tältä osin arvioitava edellä esitettyjen seikkojen ja kaikkien pääasiassa merkityksellisten seikkojen kannalta, aiheutuiko sitä koskevaan G.L:n pyyntöön suostumisesta, että hänet siirretään pysyvästi tiettyyn työtehtävään, jossa on kiinteät työvuorot, G.L:n työnantajalle direktiivin 2000/78 5 artiklassa tarkoitettua kohtuutonta rasitetta.

80 Edellä esitetyn perusteella toiseen kysymykseen on vastattava, että direktiiviä 2000/78 ja erityisesti sen 5 artiklaa, luettuina perusoikeuskirjan 24 ja 26 artiklan ja YK:n yleissopimuksen 2 artiklan ja 7 artiklan 1 kappaleen valossa, on tulkittava siten, että sen varmistamiseksi, että työntekijöiden yhdenvertaisuuden periaatetta ja kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua välillisen syrjinnän kieltoa noudatetaan, työnantajan on tehtävä mainitun direktiivin 5 artiklassa tarkoitettuja kohtuullisia mukautuksia sellaisen työntekijän hyväksi, joka ei itse ole vammainen mutta joka huolehtii vammaisesta lapsestaan, minkä ansiosta lapsi pystyy saamaan olennaisen osan terveydentilansa kannalta tarpeellisesta huolenpidosta, kunhan näistä mukautuksista ei aiheudu työnantajalle kohtuutonta rasitetta.

Kolmas kysymys

81 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kolmannella kysymyksellään unionin tuomioistuimelta lähinnä – siinä tapauksessa, että ensimmäiseen tai toiseen kysymykseen vastataan myöntävästi – omaishoitajan käsitteen tulkinnasta direktiiviä 2000/78 sovellettaessa.

82 On huomautettava, että kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllisen unionin oikeuden tulkinnan tarve edellyttää, että kansallinen tuomioistuin noudattaa tunnollisesti ennakkoratkaisupyynnön sisältöä koskevia vaatimuksia, jotka on mainittu nimenomaisesti työjärjestyksen 94 artiklassa, josta ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen oletetaan SEUT 267 artiklaan perustuvassa yhteistyössä olevan tietoinen (määräys 3.7.2014, Talasca, C-19/14, EU:C:2014:2049, 21 kohta ja tuomio 9.9.2021, Toplofikatsia Sofia ym., C-208/20 ja C-256/20, EU:C:2021:719, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Kyseisistä vaatimuksista muistutetaan lisäksi Euroopan unionin tuomioistuimen kansallisille tuomioistuimille ennakkoratkaisupyyntöjen tekemisestä antamien suositusten (EUVL 2019, C 380, s. 1) 13, 15 ja 16 kohdassa, jotka sisältyvät nyttemmin Euroopan unionin tuomioistuimen kansallisille tuomioistuimille ennakkoratkaisupyyntöjen tekemisestä antamien suositusten uuden version (EUVL C, C/2024/6008) 13, 15 ja 16 kohtaan.

83 Kuten työjärjestyksen 94 artiklan c alakohdassa määrätään, on siis välttämätöntä, että ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevaan päätökseen itseensä sisältyy selostus niistä syistä, joiden vuoksi ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin on ryhtynyt tarkastelemaan kysymystä unionin oikeuden tiettyjen säännösten tulkinnasta tai pätevyydestä, ja että siitä ilmenee ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen toteama yhteys kyseisten säännösten ja pääasian oikeudenkäynnissä sovellettavien kansallisen oikeuden säännösten välillä. On myös välttämätöntä, että – kuten työjärjestyksen 94 artiklan a alakohdassa määrätään –

ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevassa päätöksessä itsessään on ainakin selostus niistä tosiseikoista, joihin kysymykset perustuvat (tuomio 13.12.2018, Rittinger ym., C-492/17, EU:C:2018:1019, 39 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

84 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kuitenkin nyt käsiteltävässä asiassa unionin tuomioistuimelta omaishoitajan käsitteen, joka ei esiinny direktiivissä 2000/78 vaan joka vaikuttaa olevan peräisin kansallisesta oikeudesta, kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin selittää pyynnössään, tulkinnasta.

85 Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevassa päätöksessä ei lisäksi selitetä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toteamaa yhteyttä niiden omaishoitajan käsitettä koskevien täsmennysten, joita kyseinen tuomioistuin on pyytänyt unionin tuomioistuimelta kolmannen kysymyksensä yhteydessä, ja pääasian välillä.

86 Tästä seuraa, että kolmas kysymys on jätettävä tutkimatta.

Oikeudenkäyntikulut

87 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annettua neuvoston direktiiviä 2000/78/EY ja erityisesti sen 1 artiklaa ja 2 artiklan 1 kohtaa ja 2 kohdan b alakohtaa, luettuina Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21, 24 ja 26 artiklan ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen, joka tehtiin New Yorkissa 13.12.2006 ja joka hyväksyttiin Euroopan yhteisön puolesta 26.11.2009 tehdyllä neuvoston päätöksellä 2010/48/EY, 2, 5 ja 7 artiklan valossa,

on tulkittava siten, että

vammaisuuteen perustuvan välillisen syrjinnän kieltoa sovelletaan sellaiseen työntekijään, joka ei itse ole vammainen mutta johon kohdistuu tällaista syrjintää sen takia, että hän huolehtii vammaisesta lapsestaan, minkä ansiosta lapsi pystyy saamaan olennaisen osan terveydentilansa kannalta tarpeellisesta huolenpidosta.

2) Direktiiviä 2000/78 ja erityisesti sen 5 artiklaa, luettuina Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24 ja 26 artiklan ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 2 artiklan ja 7 artiklan 1 kappaleen valossa,

on tulkittava siten, että

sen varmistamiseksi, että työntekijöiden yhdenvertaisuuden periaatetta ja kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua välillisen syrjinnän kieltoa

noudatetaan, työnantajan on tehtävä mainitun direktiivin 5 artiklassa tarkoitettuja kohtuullisia mukautuksia sellaisen työntekijän hyväksi, joka ei itse ole vammainen mutta joka huolehtii vammaisesta lapsestaan, minkä ansiosta lapsi pystyy saamaan olennaisen osan terveydentilansa kannalta tarpeellisesta huolenpidosta, kunhan näistä mukautuksista ei aiheudu työnantajalle kohtuutonta rasitetta.

Allekirjoitukset